

שו"ת חתם סופר או"ח סי' רח

והקושי' מראובן קושי' עצומה היא ואין שם משפט מלך, אבל אני רגיל לומר לפי דאמרינן פרק יש נוחלין [ק"ח ע"ב] בפסוק כלב בן יפונה ויהושע בן נון חיו מן האנשים, שנטלו יהושע בן נון וכלב חלקם של מרגלים בארץ ישראל וזה יכונה חיו, נמצא מי שמפסיד חלק בארץ ישראל נקרא מיתה, כי ידיעת ההפכים א', וראובן דימה בנפשו שהוא הבכור ושני בניו יטלו ב' חלקים כמו שהי' אח"כ אפרים ומנשה, ואמר עתה את שני בני תמית תטול מהם חלקם בארץ ישראל, וזה ראוי לאומרו. אלא שאני מוסיף עליו דבר דרוש אגדה, יעקב השיב [ב"ר פצ"א י"ב] בכור שוטה הוא זה בניו הם ולא בני, שהמכוון הוא בלשון תימה וכי לא בני הם, ואני אומר שהוא בניחותא, כי יעקב כבר החליט בדעתו ליטול הבכורה ממנו ובלא"ה אין שני בניו כבני יעקב כמו שהיו מנשה ואפרים כראובן ושמעון, כבר פסק יעקב שלא יהיו אלו בניו אלא בני אביהם, וראובן אינו בכור לנחלת ארץ ישראל ומשו"ה קרא בכור שוטה, כמו הדס שוטה [סוכה י"ב ע"א], שאיננו בכור גמור שלא יהי' לו פי שנים בנחלת ארץ ישראל, עיין פרק יש נוחלין [קכ"ו ע"ב] בוכרא סכלא, וא"כ בניו הם ולא בני בניחותא ואין כאן משכון וערבות:

שם דף י"ז ע"ב בהגה' הקשה מראובן שאמר שני בני תמית [בראשית מ"ב ל"ז], וכן במלכים א' כ' [ל"ט] שהתנכר הנביא וספר למלך שמור את האיש הזה ואם יפקד והי' נפשך תחת נפשו ואמר לו המלך כן משפטיך אתה חרצת, וקשי' לי' לפר"מ וכי יש רשות לאדם להפקיר נפשו ונפש בניו, ותי' דהכל ממשפט המלך. ידידי הקושי' מנביא לק"מ ואקושי' דראובן לא תירץ כלום, מנביא לק"מ, המעיין בקרא יראה דשעת מלחמה היה, והנביא בהתנכרותו דומה כאלו א' מאנשי מלחמה הפקיד בידו לשמור שבו א' אולי משרי צבא שונאיו וכדומה וזה לא שמרו וברח וחזר לאנשי מלחמתו, ואפילו לא היה שר צבא מ"מ בברחו וחזר לאדוניו יגלה מסתורי מלחמה, ועמ"ש רמב"ן בפסוק לא תסגיר עבד אל אדוניו [דברים כ"ג ט"ז] ומשו"ה בוודאי חייב מיתה בדיני תכסיסי מלחמה, ורש"י סוף פרשת (תצא) [שופטים כ' ט'] פירש עפ"י ש"ס סוטה [מ"ד ע"א] דכשילי ברזל בידן ורשאי לקפח שוקי הבורחים והוא מתכסיסי מלחמה, וכזה הי' מעשה גדעון עם אנשי סוכות ובני אפרים [שופטים ח'] הכל מטעם מלחמה:

בראשית רבה צא, ט

[מב, לו] ויאמר ראובן אל אביו וגו'.
רפי אומר הרי זה בכור שוטה,
בניך לא בני הם אתמהא. [מב, לה]